

ГОНЧАР

Валерій Геннадійович
val_go@mail.ua

УДК 336.77.067.32

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ РИЗИКАМ ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ
КРЕДИТІВ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИMETHODS OF PREVENTING RISKS OF APPLYING OF INTERNATIONAL
LOANS BY UKRAINIAN BUSINESS ENTITIES

Досліджено ризики міжнародного кредитування для вітчизняних підприємств. Проаналізовано проблеми, які загрожують неповерненням або невчасним погашенням вітчизняним підприємством міжнародного кредиту. Здійснено аналіз впливу процесів залучення міжнародних кредитів на фінансову безпеку українських підприємств. Висунуто авторські методи уникнення та попередження ризиків використання міжнародних позик, а також альтернативи міжнародному кредитуванню. Запропоновано джерела погашення міжнародних кредитів. Обґрунтовано методи прискорення оборотності грошових коштів з метою зростання темпів виплати зобов'язань по міжнародних кредитах. Обґрунтовано заходи щодо підвищення платоспроможності підприємства-позичальника. Запропоновано формування резервів як методу запобігання ризиків залучення міжнародних кредитів.

Investigated the risks of international lending for domestic enterprises. Analyzed the problems that threaten non-return or untimely repayment of international credit by domestic enterprise. Analyzed the impact of involving international loans at financial security of Ukrainian companies. Put forward author's methods of avoiding and preventing risks of international loans and alternatives of international lending. Proposed the sources of repayment of international loans. Substantiated methods accelerating the turnover of funds in order to increase the pace of payment of obligations under international loans. Proved measures of improving the solvency of the borrower. Proposed the creation of reserves as the method of preventing risks of attracting international loans.

Ключові слова: міжнародний кредит; позикові кошти; метод; ризик; суб'єкт господарювання; платоспроможність; резерв; фінансово-господарська діяльність; фінансова безпека

Keywords: international credit; borrowed funds; method; risk; business entity; solvency; reserve; financial and economic activity; financial security

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективна фінансово-господарська діяльність компанії часто неможлива без залучення позикових коштів, які можна взяти як у вітчизняних, так і в іноземних інвесторів-кредиторів. Міжнародні кредити дозволяють суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, покласти початки інноваційній діяльності шляхом введення новітніх технологій, закупівлі нової техніки, виробництва інноваційного продукту тощо, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів та підвищити ринкову вартість підприємства загалом. Однак, застосування таких кредитів містить в собі велику кількість ризиків та загроз, які позичальник повинен об'єктивно оцінити і бути готовим до усіх, пов'язаних з ними, наслідками. Крім того, міжнародні кредити становлять значну фінансову небезпеку для підприємства в разі зниження платоспроможності останнього.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ – дослідити можливі ризики використання міжнародних кредитів вітчизняними суб'єктами господарювання та запропонувати методи їх уникнення та своєчасного попередження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема ризиків, які виникають внаслідок залучення міжнародних кредитів вітчизняними підприємствами, а також шляхів їх попередження та уникнення вивчалась такими вченими, як С.І. Сейко [1], Е. Лесникова [2], О.І. Баєва [3], В. Гурочкіна [4], І.Я. Цигиль [5], І.Б. Максимов [6], В.П. Голей [7], Н. Агафонова [8], Л. Федулова [9], І.Ю. Дишко [10]. Проте у науковій літературі недостатньо досліджено шляхи уникнення загроз та ризиків при міжнародному кредитуванні. Немає однозначного підходу до вибору найбільш раціональних джерел фінансування господарської діяльності й впровадження нових механізмів залучення фінансових ресурсів в практиці діяльності вітчизняних підприємств з метою запобігання можливих ризиків, що зумовило необхідність проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ
ОБґРУНТУВАННЯ

Господарська діяльність вітчизняного підприємства у всіх її проявах і формах пов'язана з великою кількістю ризиків, міра впливу яких на результати цієї діяльності і рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання істотно зростає на сучасному етапі кризового стану української економіки. Ризики, що безпосередньо пов'язані з

виробничо-господарською діяльністю підприємств, прийнято називати комерційними. Зокрема, підприємство постає перед ризиком втрат у разі залучення міжнародних кредитів. Особливе місце тут займають валютні ризики, які представляють собою небезпеку валютних втрат у результаті зміни курсу валюти позики стосовно валюти платежу у період між підписанням кредитної угоди й здійсненням платежу. Варто зауважити, що в основі валютного ризику лежить зміна в зазначений період реальної вартості грошового зобов'язання.

Неможливо оминати увагою і валютно-економічний ризик, який пов'язаний з тим, що під дією змін валютних курсів модифікується кон'юнктура ринку і, як наслідок, значно змінюються конкурентні позиції підприємства.

Оновлення основних фондів вітчизняних підприємств та впровадження досягнень науково-технічного прогресу потребує значних обсягів капіталовкладень. Ризиком міжнародного кредитування може стати питання забезпечення кредиту. Сьогодні вітчизняні підприємства не завжди в змозі виконати зобов'язання по кредиту, оскільки не мають достатнього забезпечення, або застава, яка ними пропонується, не досить ліквідна. Однак, і проценти за кредити настільки високі, що навіть за сприятливих економічних умов повернути їх нелегко. Однак, протилежною проблемою, зокрема, є те, що суб'єкти господарювання через неможливість офіційно отримувати кредити користуються послугами «чорного» ринку кредитів. Оскільки позики видаються на специфічних умовах, то вони часто бувають такими, що затягують підприємства в тенета тіньової економіки.

На жаль, в сучасних реаліях українського життя погіршення фінансового стану підприємств, різке зменшення їх прибутковості й кредитоспроможності зазвичай спричиняє не лише скорочення вкладення фінансових ресурсів й спрямування частини обмеженого прибутку на погашення раніше накопичених боргових зобов'язань, а й неможливість виплатити існуючі борги за уже взятими кредитами.

Отже, перед вітчизняними підприємствами, які використовують або мають в планах взяти міжнародний кредит, постають такі проблеми, що загрожують неповерненню або невчасному погашенню кредиту:

1) підприємство не завжди в змозі надати необхідне забезпечення для отримання кредиту, а також повернути кредит чи представити відповідну за нього заставу;

2) надто високі процентні ставки за кредитами, що затягують компанії у боргові ями;

3) процес домовленостей та безпосередньо оформлення документів на кредит зазвичай довготерміновий та досить складний;

4) термін кредитування недостатній для того, щоб підприємство повністю виплатило кредит та проценти по ньому.

Варто відмітити, що Україна має нестабільну політичну та економічну системи, тому вітчизняне підприємство опиняється перед загрозою втрати залучених кредитів через непередбачувані зміни в

законодавстві, значні інфляційні процеси, коливання курсів валют, зміну політики держави, податкової системи тощо. А це, в свою чергу, веде до виникнення ризику неповернення міжнародного кредиту. Отже, з врахуванням ситуації в Україні, міжнародний кредит може містити ціновий, валютний та процентний ризики. Крім того, при прийнятті рішення щодо залучення міжнародного кредиту можна виділити ризик отримання неповних і недостовірних даних прийняття управлінських рішень. Розглянемо усі ці ризики більш детально.

В першу чергу надання міжнародного кредиту для вітчизняного суб'єкта господарювання породжує кредитний ризик, – це ризик неповернення позичальником отриманого кредиту та відсотків за ним в передбачені кредитною угодою терміни. Основними критеріями, які враховують банківські установи при наданні кредитів, є ліквідність, рентабельність і безпека підприємства-позичальника.

Міжнародний кредит часто приводить до банкрутства підприємств-боржників, оскільки позика отримується в основному в іноземних валютах (доларах США і євро), а отже значна девальвація гривні в наш час веде до катастрофічного зростання фінансових витрат на обслуговування таких боргів. Крім того, беручи позичку, слід пам'ятати, що з кожним днем відбувається знецінення нерухомості, запасів та фінансових інструментів, що знаходить своє відображення у виробничому процесі підприємства, а отже, позначається на результатах фінансово-господарської діяльності, тобто платоспроможності позичальника.

Серед загальнонаціональних ризиків використання міжнародного кредиту можна виділити наступні:

- диспропорція у відтворенні суспільного продукту (розвиток лише тих галузей, куди кошти вкладаються);

- поступове захоплення вітчизняного ринку іноземними кредиторами;

- жорсткі умови кредитування, які ставлять підприємства-позичальники в борговий кут.

Першочергова увага фінансових відділів підприємства в разі використання міжнародних кредитів повинна концентруватися на оцінюванні таких загроз, як:

- загрози зміни курсів валют, в яких здійснюються розрахунки по міжнародному кредиту (валютний ризик);

- загрози нездійснення або несвоєчасного здійснення платежів за міжнародним кредитом (платіжний ризик);

- загрози політичних змін: заборона конвертації та переказу валюти з країни, мораторій чи заборона на виконання боргових зобов'язань суб'єктами господарювання, ризик ембарго, ризик антидемпінгових розслідувань тощо.

Для нейтралізації валютних ризиків в першу чергу можна здійснити страхування ризиків, хеджування валютних ризиків, використання валютно-цінових застережень тощо.

Рівень платіжного ризику залежить від обґрунтованості та ефективності використання

спеціальних форм розрахунків при оформленні кредитної угоди і можливості скористатись сучасними способами виплати позики у випадку виникнення проблем із платоспроможністю підприємства. У разі, якщо підприємство все ж вирішило залучити міжнародний кредит, для попередження виникнення ризиків несплати зобов'язань по кредиту потрібно досконало проаналізувати 1) ліквідність балансу, 2) рентабельність активів, 3) швидкість обороту капіталу, 4) довгострокові плани виробництва та їх відповідність умовам і вимогам ринку, 5) технічний рівень підприємства і перспективи його розвитку, 6) питому вагу продукції на експорт тощо.

Для того, щоб зменшити або уникнути ризиків настання негативних подій та їх наслідків, ними варто управляти. Зокрема, управління валютними ризиками підприємства означає процес передбачення і нейтралізації усіх можливих негативних фінансових наслідків, який пов'язаний з їх визначенням і точною оцінкою, профілактикою й страхуванням.

Тому перед використанням міжнародних кредитів підприємству доцільно здійснити:

1) знаходження й оцінку усіх видів ризиків, пов'язаних з міжнародним кредитуванням, а також виділити серед них зовнішні, внутрішні, постійні, тимчасові тощо та провести їх детальний аналіз;

2) вибір і застосування певних методів оцінювання ймовірності настання ризикової події по окремим видам ризиків;

3) аналіз наслідків настання ризикової ситуації;

4) аналіз і вибір інструментів, які можуть використовуватися суб'єктом господарювання з метою управління ризиками та з врахуванням рівня керованості та взаємозв'язків між окремими видами ризиків;

5) встановлення гранично допустимого рівня усіх можливих ризиків;

6) вибір конкретних методів нейтралізації негативних наслідків різних видів ризиків;

7) оцінка наслідків застосування обраних методів та засобів управління ризиками за такими показниками, як рівень нейтралізації можливих фінансових втрат, економічність нейтралізації тощо.

При ідентифікації ризиків використання міжнародних кредитів варто здійснити їх детальний опис з визначенням внутрішніх та зовнішніх джерел виникнення. Оцінка ймовірності настання ризиків передбачає вибір і застосування методів їх прогнозування. Наприклад, аналіз валютних ризиків полягає у передбаченні обсягу втрат підприємства при настанні ризикової ситуації. Зокрема, якщо прогнозовані наслідки ризику для підприємства значні, виникає необхідність створення й використання інструментів управління ризиком, що дають можливість його зменшити у майбутньому.

Можна запропонувати такі інструменти управління ризиками при використанні міжнародних кредитів:

– контрактні інструменти (контрактні застереження, валютні застереження, гарантії тощо);

– страхування міжнародного кредитування тощо.

До внутрішніх методів запобігання ризикам міжнародного кредитування можна віднести:

- фіксація в кредитній угоді умов щодо прискорення чи уповільнення платежів в іноземній валюті, зміни строків здійснення розрахунків, що застосовуються в очікуванні різких змін курсів валюти ціни або валюти платежу, а також прискорення або уповільнення репатріації прибутків, погашення основної суми кредитів, виплати відсотків, регулювання одержувачем інвалютних коштів, термінів конверсії надходжень у національну валюту;

- встановлення лімітів на валютні операції, розміри наданого комерційного кредиту, форми розрахунків, що застосовуються, тощо;

- раціональний вибір в якості валюти ціни і валюти платежу різних валют, що зумовлено низькою ймовірністю одночасної та однакової зміни курсів різних валют. Якщо ж валюта ціни кредитної угоди збігається з валютою платежу по ньому, то можна використовувати валютне застереження як умову, що передбачає перегляд суми платежу пропорційно до зміни курсу валюти. Застереження можна застосовувати з метою страхування від ризику знецінення валюти.

На державному рівні з метою попередження та уникнення ризиків використання міжнародних кредитів рекомендується проводити наступні заходи:

- створення стабільного законодавства, яке має забезпечувати державні гарантії захисту вітчизняних підприємств від можливих втрат по міжнародним кредитам;

- покращення умов кредитування українськими комерційними банками з метою недопущення залучення міжнародних;

- встановлення часткового державного контролю за використанням залученого прямого продуктивного іноземного капіталу до сфери матеріального виробництва;

- створення сприятливих умов для розвитку спільних виробничих підприємств як альтернативи міжнародному кредитуванню, у т.ч. за так званою китайською схемою, яка передбачає з самого початку володіння контрольним пакетом акцій підприємства українською стороною; згодом, через 5-7 років, українськими набувають 75% акцій, і ще через 10-12 років спільне підприємство стає повністю українським;

- заборона ввезення такими спільними підприємствами (як альтернативи використання міжнародних кредитів) застарілої продукції та технологій, які в розвинених країнах вважаються вичерпаними;

- розмежування в вище згаданих спільних підприємствах частки українських та іноземних партнерів відносно валюти та контролю за рухом української частки валюти з метою запобігання вивезенню її за межі країни.

Важливим методом зниження ризиків неповернення міжнародних кредитів можна виділити забезпечення достовірності представлення інформації про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності, які повинні бути обгрунтовані концепцією

правильної та точної картини підприємства, що утворює ясне й чітке представлення дійсності, без відхилень, прикрашень, замовчувань окремих аспектів діяльності або стану суб'єкта господарювання. Це дозволить правильно оцінити стан підприємства в світлі сьогоденної ринкової ситуації, а також здійснити точні прогнози майбутніх показників ефективності діяльності компанії зокрема, що приведе до формування правдивої картини фінансових можливостей загалом.

При цьому обов'язково слід враховувати той факт, що кожна поточна фінансово-господарська операція призводить до певних результатів в майбутньому, а також те, що в умовах ринкової економіки цим операціям завжди характерні неточність та певна неповнота. Інформація щодо можливих наслідків господарської операції є вкрай необхідною не лише для самого підприємства, а й для фінансових інституцій в разі прийняття рішення щодо залучення зовнішніх джерел фінансування на розвиток підприємства. Слід пам'ятати, що підприємства, які сьогодні досить успішні та мають ефективну систему управління, також піддаються ризикам краху на глобальному ринку капіталу, а також впливу політичних, економічних, соціальних змін в державі тощо.

Варто підкреслити, що ризик зазвичай властивий більшості господарських операцій підприємства. Система бухгалтерського обліку описує, фіксує та аналізує діяльність суб'єкта господарювання, тому вона не може ігнорувати наявності ризиків. В даному випадку можна стверджувати, що ризик є основою для достовірної інтерпретації концепції правильної і чіткої картини діяльності підприємства з метою уникнення неправильних рішень у майбутньому, а стосовно міжнародного кредитування зокрема.

Методом запобігання усіх можливих ризиків фінансово-господарської діяльності підприємства, у тому числі ризику використання міжнародного кредиту, можна запропонувати так зване утворення резервів як інструменту завчасного попередження та подолання виникнення ризиків фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Варто підкреслити, що резерви в звітному періоді мають відповідати вартості вироблених активів на покриття передбачених (очікуваних) збитків, втрат, зобов'язань, зменшень активів, викликаних ризиками діяльності підприємства. Тому резерви, виявляючи можливі незалежні від підприємства фактори впливу на його фінансові результати діяльності, покликані гарантувати збереження власного капіталу, прав та інтересів власників капіталу, а також забезпечити реалізацію принципу безперервності діяльності суб'єкта господарювання.

Отже, для уникнення ризиків майбутніх втрат та загроз неповернення міжнародних кредитів, підприємствам пропонується створювати резерви. Цей процес, згідно бухгалтерського обліку, повинен охоплювати такі складові:

- 1) створення резерву як оцінку майбутніх витрат активів;
- 2) використання резерву як справжнього фізичного зменшення активів;

3) визнання резерву в повному обсязі або в його частині як недоцільного (це означає, що передбачені господарські явища не настали або величина резерву перевищує його справжню вартість).

Резерви не можуть стосуватися майбутніх передбачених операційних витрат підприємства. Такого роду прогнози не мають нічого спільного із загально визаним ризиком, тому потребують здійснення певних управлінських заходів.

Отже, для запобігання усіх можливих ризиків при використанні міжнародних кредитів для українського суб'єкта господарювання чи не найважливішою управлінською задачею є підтримка грошових коштів на мінімально потрібному рівні задля забезпечення погашення кредиту, для чого можна використовувати такі джерела грошових коштів:

1. Надходження виручки від реалізації продукції на умовах негайної оплати.
2. Стягнення дебіторської заборгованості.
3. Продаж резервних грошових активів у формі поточних фінансових інвестицій.
4. Продаж матеріальних і нематеріальних активів підприємства (запасів, основних засобів, патентів, ноу-хау тощо).
5. Залучення інвестицій шляхом випуску акцій, облігацій, додаткових паїв тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На будь-якому етапі свого розвитку суб'єкт господарювання може потребувати залучення позикових коштів. В процесі повернення кредиту на заваді підприємству можуть стати різні перешкоди, однією з найвагоміших з яких є неможливість повернення позики через втрату платоспроможності внаслідок прорахунків у фінансово-господарській діяльності. З метою уникнення таких проблем майбутній позичальник повинен чітко знати й розуміти критерії, що застосовуються фінансовими установами при прийнятті рішення щодо видачі кредитних коштів.

Власні джерела фінансового забезпечення господарської діяльності є найбільш прийнятним варіантом для повноцінного розвитку підприємства без потреби залучення міжнародних кредитів. Внаслідок збільшення фінансування підприємницької діяльності за рахунок власних ресурсів підприємств національне господарство загалом забезпечується високою зайнятістю та перспективами економічного зростання у майбутньому.

Як свідчить зарубіжний досвід, концентрація суб'єктами господарювання фінансових ресурсів за рахунок власних джерел веде до формування фінансово-промислових груп, які в перспективі можуть перетворитися у транснаціональні корпорації. Цей процес має свої переваги (можливість швидкої акумуляції капіталу і зменшення строків його нагромадження, збільшення капіталізації економіки, підтримання рівня зайнятості) й недоліки (переважання інтересів корпоративних груп тощо).

Якщо ж підприємство залучило міжнародний кредит, то першочерговим джерелом його погашення та нарахованих по ньому відсотків мають бути

грошові надходження суб'єкта господарювання від звичайної операційної діяльності, а саме від реалізації продукції (робіт та послуг). Наступним джерелом фінансових ресурсів повинні стати активи підприємства, оформлені як забезпечення позики. За ним слідує грошові кошти та активи гаранта, поручителя або страхове відшкодування ризиків, наприклад, фінансові ресурси держави, юридичних чи фізичних осіб, якщо вони є гарантами даної кредитної угоди. Однак, у будь-якому випадку, варто не допускати виникнення ситуацій втрати платоспроможності позичальника, адже це загрожує його фінансовій безпеці загалом.

Підприємствам, які взяли міжнародну позику, зокрема, тим, які не отримують експортну виручку у валюті кредитування, пропонується формувати резерви під знецінення національної валюти, під одержані кредити, під знецінення вкладень в цінні папери тощо. Таким чином можна хоча б частково уникнути негативних наслідків неповернення кредитів на міжнародному рівні. Отже, створення підприємствами відповідних резервів дасть можливість більш ефективно управляти господарською діяльністю, забезпечувати її безперервність, уникати усіх можливих ризиків, пов'язаних з використанням міжнародного кредиту.

Альтернативою міжнародним кредитам (як метод уникнення ризиків міжнародного кредитування) можуть стати накопичені у формі фінансового капіталу тимчасово вільні засоби підприємств. В разі, коли підприємство все таки націлене на залучення іноземних позик, воно може прийняти участь у міждержавних програмах з науково-технічного і економічного співробітництва тощо.

Для запобігання або зниження ймовірності виникнення загроз при використанні міжнародних кредитів вітчизняним підприємствам-позичальникам можна порекомендувати наступне:

- підтримка мінімального залишку фінансових ресурсів для безперервного здійснення поточних розрахунків та операцій;
- врахування діапазону сезонних змін залишків грошових коштів;
- формування резерву вільних грошових коштів на випадок можливого розширення обсягів господарської діяльності;
- створення резерву грошових коштів для компенсації непередбачених і можливих втрат під час фінансово-господарської діяльності;
- своєчасна трансформація вільних грошових коштів у високоліквідні фінансові інструменти та їх зворотна конвертація для поповнення залишків грошових коштів.

Оптимізувати платіжний оборот підприємства-позичальника з метою зниження ризиків невиконання зобов'язань по міжнародним кредитам та підвищення платоспроможності компанії загалом можна шляхом коригування потоків платежів, запровадження режиму економії та зменшуючи потребу у фінансових ресурсах, зокрема:

- перегляд та виключення зайвих платежів за сировину, тепло-, водо-, та енергоресурси за рахунок їх більш економічного та раціонального використання;

- придбання необхідних підприємству основних засобів на правах оренди та лізингу;

- ведення переговорів щодо пролонгації кредитів та перенесення строку окремих платежів за домовленістю з постачальниками тощо.

Однак, варто пам'ятати, що зменшення платіжного обороту підприємства ні в якому разі не повинно негативно впливати на його фінансово-господарську діяльність й обмежувати її. Крім того, пришвидшення оборотності обігових коштів компанії знижує ризики невиконання кредитів та відсотків за ними, а отже, має бути одним з першочергових завдань підприємства, яке взяло позику. Тому прискорити оборотність грошових коштів з метою зростання темпів виплати зобов'язань по міжнародних кредитах можна за рахунок:

- скорочення тривалості операційного та фінансового циклів;

- проведення своєчасної інкасації виручки;
- зменшення обсягів готівкових розрахунків;
- зниження питомої ваги таких форм розрахунків з постачальниками, що вимагають тимчасового резервування грошових коштів на банківських рахунках (акредитиви, чеки, тощо).

Для підвищення платоспроможності підприємства-позичальника, яке використовує міжнародний кредит, важливим є ефективне управління дебіторською заборгованістю, мета якого полягає у мінімізації її розміру та термінів погашення й попередження безнадійних боргів. Політика управління дебіторською заборгованістю є одночасно складовою фінансової та маркетингової стратегії підприємства, і містить в собі визначення обсягу інвестицій у дебіторську заборгованість за комерційним та споживчим кредитом; формування умов кредитної політики стосовно покупців продукції; забезпечення інкасації дебіторської заборгованості; застосування сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості з метою прискорення платежів тощо.

Вітчизняному підприємству задля зменшення ризиків використання міжнародних кредитів, виживання на ринку та ефективного акумулювання коштів для ведення й розвитку його фінансово-господарської діяльності варто зосередити свою увагу на вдосконаленні власної цінової політики, впровадженні правильної амортизаційної політики, створенні механізму стимулювання внутрішніх коштів підприємств на саморозвиток тощо.

Отже, врахування усіх ризиків міжнародного кредитування та визначення методів їх уникнення на всіх етапах управління ними є обов'язковою умовою ефективною фінансово-господарської діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Сейко С.І. Фінансовий кредит: економічна сутність, оподаткування та відображення в обліку / Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – Випуск №2 (10).
2. Лесникова Е. Что изменилось в порядке иностранного инвестирования / Главбух. – 2010. – № 10. – С. 9–11.

3. Баєва О.І. Інструменти залучення інвестиційних ресурсів // БИЗНЕС ИНФОРМ №11(1), 2009 р. – с.5-7.
4. Гурочкіна В. Підвищення ролі іноземних інвестицій у поліпшенні міжнародної виробничої спеціалізації України / Економіст. – 2010. – №11. – с. 36 – 42.
5. Цигиль І.Я. Джерела формування інвестиційних ресурсів сучасного підприємства / Національний університет «Львівська політехніка». Lviv Polytechnic National University Institutional Repository – 2011. – с. 660-661.
6. Максимов И.Б. Функции и антифункции иностранных инвестиций / Известия ИГЭА. – 2010. – № 5 (73). – с. 20–23.
7. Голей В.П. Процеси залучення та повернення іноземних кредитів під гарантії уряду України: історіографічний аспект / Часопис Академії адвокатури України – №22. – 2014. – с. 18-24.
8. Агафонова Н. Інвестиції в Україні: багато говорять – мало хто бачив / Лівий берег. – 2012. – № 10. – [Електронний ресурс]. – доступний: http://blogs.lb.ua/nataliya_agafonova/175772_investitsii_ukraini_bagato.html.
9. Федулова Л. Прямі іноземні інвестиції у забезпеченні технологічної модернізації виробництва: світові тенденції та проблеми в Україні / Економіст. – 2011. – №5. – с. 56 – 59.
10. Дишко І.Ю. Теоретичні підходи до процесу залучення прямих іноземних інвестицій / Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 5 (131). – с. 102 – 108.